

Eva Bažantová, Monika Mareková, Josef Ostřanský

GLOBAL ACTION ON ARCELOR MITTAL:

Návrh možných strategií postihu Arcelor Mittal na nadnárodní úrovni:

1. Investoři a veřejné (suverénní) fondy poskytující finance a kapitál pro A-M:

Government Pension Fund Global (mechanismy Norského penzijního fondu):

Vládní penzijní fond Norska patří mezi největší suverénní fondy na světě. Fond spravuje příjmy z prodeje ropy a zemního plynu a dále je investuje. Nejde tedy o klasický penzijní fond. Dlouhý horizont umožňuje fondu poměrně velké procento prostředků investovat do akcií, přitom ale dbá na pravidla sociálně odpovědného investování. Fond, jehož hodnota je asi šestkrát větší než státní rozpočet ČR, díky tomu vlastní velkou část norských společností.¹

Council of Ethics – dává rady a podněty, které společnosti by měli být vypovězeny z GPF investičního portfolia, poté rozhoduje norské ministerstvo financí. GPFG je suverénní fond, který působí jako zdroj investic pro mnoho soukromých aktérů. Jeho činnost podléhá *etické směrnici*. Norská národní banka, která je hlavním manažerem investiční činnosti investuje primárně do společností, které splňují nároky kladené etickou směrnicí. Pokud společnosti porušují etické normy, tak je možné je vyloučit. V našem případě je možné využít čl. 3 etické směrnice, který stanovuje, že Ministerstvo financí by mělo vyloučit ze svého portfolia společnost, která „přispívá k nebo je zodpovědná za: ...c) značné poškození životního prostředí; ...e) jiné vážné porušení základních etických norem.“ Při tomto přezkumu, může vzít MF v úvahu možné budoucí porušení norem a další kritéria (čl. 4).² V minulosti byly z investičního portfolia vyloučeny četné významné nadnárodní společnosti, proto se jeví jako vhodný postup podání podněty ke Council of Ethics na vyloučení Arcelor Mittal.

2. Stížnostní mechanismy na mezinárodní úrovni – soft law:

UN Human Rights Council Complaint procedure:

Nová stížnostní procedura od roku 2006 v rámci UNHRC, která je zaměřena na závažné a „bezpečně ověřené“ (reliably attested) porušování jakýchkoliv lidských práv, která se objeví kdekoliv na světě za jakýchkoliv podmínek. Užívá se dvou pracovních skupin (*Working Group on Communications* and *Working Group on Situations*), které zkoumají tvrzená porušení a poté referují UNHRC. Stížnost jsou prověřeny WGC, zda splňují podmínky a nejsou zjevně neopodstatněné a poté se WGC obrací na daný stát s žádostí o podání vysvětlení. Tzn. že tento mechanismus je opět veden na úrovni států. Pokud je stížnost shledána důvodnou a přípustnou, je postoupena WGS. WGS posuzuje situaci a podává zprávu a doporučení Radě.

- Kritéria pro přípustnost stížnosti k přezkumu:

¹ <http://www.investujeme.cz/clanky/vladni-penzijni-fond-norska/>.

² http://www.regjeringen.no/en/sub/styrer-rad-utvalg/ethics_council/ethical-guidelines.html?id=425277.

stížnost nesmí mít zjevně politickou motivaci zaměřenou vůči státu či jeho režimu.

- musí obsahovat faktický popis porušení lidských práv, včetně konkrétních práv, jejichž porušení je tvrzeno.
- nesmí používat sprostého a hanlivého jazyka, nicméně stížnost může být přesto přezkoumána, pokud splňuje ostatní kritéria.
- musí být podána oběťmi nebo sdruženími, které jednají v dobré víře ve jménu lidských práv a principů Charty
- nesmí být založena pouze na zprávách z masových sdělovacích prostředků
- nesmí se jednat o případ, kterým se již UNHRC nebo i jiná UN tělesa zabývala, či dokonce podobná regionální HR tělesa.
- vyčerpání efektivních domácích opravných prostředků

Dále je možné využít i speciální stížnostní procedury *UN High Commissioner on Human Rights* nebo vlastních stížnostních mechanismů „*treaty bodies*“ (opět lze pouze proti státům, avšak vzhledem k věcnému charakteru případu, jako porušení práva na životní prostředí si lze těžko představit treaty body, které by se tímto typem stížnosti zabývalo. ICCPR neobsahuje tento typ práv. Tato práva jsou obsažena v ICESCR, a jeho dodržování není podrobno dohledu UNHR Committee).

*OECD – National Contact Points a využití Směrnice pro nadnárodní korporace:*³

Směrnice jsou doporučení adresované vládami nadnárodním podnikům, jejich dodržování je však dobrovolné a právně nevynutitelné. Vlády podporují dodržování těchto směrnic a zřizují také „*národní kontaktní místa (NCP)*“, která slouží jako fórum pro diskuze týkající se dotčených záležitostí. Tyto NCPs slouží k řešení problémů, které vyvstávají v souvislosti se Směrnicí a činností nadnárodních společností. NCPs mají podávat zprávy *Výboru pro mezinárodní investice a nadnárodní podniky*. Tento výbor poté pořádá diskuze a výměny informací s dalšími orgány OECD, národními státy, nevládními organizacemi a dalšími zainteresovanými subjekty za účelem co největší účinnosti směrnic. Zasedání NCP se v ČR se koná na Ministerstvu financí jednou ročně. NCP se ve *specifických případech*, kdy jedná o problémech týkajících se směrnice, snaží jednat v rámci tripartitního jednání. *Specifické případy* jsou speciální nejudiciální nesporný mediační mechanismus, jehož cílem je dosáhnout a řešení problémů, které spočívají v porušení Směrnic ze strany nadnárodních společností. Doposud byl institut specifického případu využit cca 150 krát a je považován za poměrně úspěšný instrument.⁴ Doposud české NCP přijalo 5 podání na porušování Směrnice, všechna se týkala bodu IV: Zaměstnanost a pracovněprávní vztahy.⁵ Obecné postupy, které by měli podniky dodržovat. Obsahová náplň směrnice mimo jiné hovoří o respektování lidských práv, zdržení se vyhledávání výjimek v regulaci životního prostředí, bezpečnosti

³ Směrnice pro nadnárodní podniky, OECD, <http://www.oecd.org/dataoecd/61/37/38111122.pdf>

⁴ Access to remedies and the OECD Guidelines to Multinational Enterprises, Aart de Geus, Stockholm , 2009, <http://www.oecd.org/dataoecd/2/24/44037912.pdf>.

⁵ http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/xsl/meo_oecd.html#NKM

práce ze strany nadnárodních společností apod. Podniky by měli taktéž zpřístupnit informace o nefinančních záležitostech včetně informací v oblasti životního prostředí, zde by měly platit vysoké kvalitativní standardy. V samotné oblasti životního prostředí by měly zejména dodržovat následující body:

1. zavést a udržovat systém environmentálního managementu vhodný pro konkrétní podnik, a to včetně:

- shromažďování a hodnocení vhodných a včasných informací týkajících se dopadu jeho činnosti na životní prostředí, zdraví a bezpečnost
- stanovení měřitelných cílů a ve vhodných případech cílů týkajících se lepšího environmentálního profilu, včetně pravidelného hodnocení dalšího významu těchto cílů
- pravidelné sledování a ověřování pokroku směrem k cílům v oblasti životního prostředí, zdraví a bezpečnosti.

CAO Compliance Advisor Ombudsman:⁶

Jedná se o nezávislý mechanismus v rámci skupiny *Světové banky* pro subjekty, které se cítí být negativně ovlivněny činností *Mezinárodní finanční korporace (IFC)* či *Mnohostranné agentury pro garanci investic (MIGA)*. Pracuje pomocí tří komplementárních těles: *Compliance Advisor, Ombudsman* a *Advisor*. Pro tuto situaci se nejlépe hodí institut Ombudsmana, který se zabývá lidsko-právními a environmentálními dopady činnosti dvou zmíněných institucí. Hraje především roli mediátora, odhadce, experta a orgánu pro řešení sporů. Nevynáší autoritativní rozhodnutí, snaží se o smírné řešení. Podmínkou pro přípustnost stížnosti je:

- a) vztah k projektu financovanému IFC nebo MIGA;
  - b) stížnost se dotýká sociálních a environmentálních dopadů;
  - c) stížnost je podána přímo dotčenou osobou, skupinou osob nebo jejich reprezentanty.
- Podobnou institucí pro *Mezinárodní banku pro obnovu a rozvoj (IBRD)* je *Inspekční panel*.⁷

OSN Normy odpovědnosti nadnárodních korporací a jiných obchodních společností v oblasti lidských práv („Normy“):⁸

Jedná se o návrh, který byl vypracován subkomisí pro lidská práva v rámci činnosti Vysokého komisaře pro lidská práva. Adresátem těchto norem jsou nadnárodní společnosti, tedy společnosti, jejichž působení se nachází na území různých států bez ohledu na jejich velikost. Nejedná se opět o závaznou mezinárodní smlouvu, ale spíše o „autoritativní doporučení“,“⁹

⁶ <http://www.cao-ombudsman.org/howwework/ombudsman/>.

⁷ <http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/EXTINSPECTIONPANEL/0,,contentMDK:21911332~menuPK:566350~pagePK:64129751~piPK:64128378~theSitePK:380794,00.html>

⁸ [http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/\(Symbol\)/E.CN.4.Sub.2.2003.12.Rev.2.En](http://www.unhcr.ch/huridocda/huridoca.nsf/(Symbol)/E.CN.4.Sub.2.2003.12.Rev.2.En)

⁹ Karl-Heinz Moder, Norms on the Responsibilities of Transnational Corporations and other Business Enterprises with regard to Human Rights; Background paper to FES side event... http://www.fes-globalization.org/geneva/documents/UN_Norms/25March04_UN-Norms_Background.pdf

jelikož jsou výsledkem veřejného a konzultativního procesu pod záštitou OSN. Dokument se vztahuje na závazky k dodržování lidských práv bez konkrétního vymezení, je tím předjímáno velmi široké pojetí, které zahrnuje i práva sociální. Normy potvrzují, že primární zodpovědnost stále leží na státech, avšak nadnárodní společnosti nesou tuto odpovědnost ve sférách svého působení taktéž (Obecné závazky - Norma 1). Konkrétní ustanovení se závazky významnými pro naši oblast hovoří především o právech k rozvoji (Normy 10 a 11) a závazcích k ochraně životního prostředí (Norma 14). Vzhledem k nezávaznému charakteru nelze využít jiných mechanismů než expertíz a nezávazných doporučení v rámci již poradních těles OSN.

3. Obrana na úrovni práva EU:

Nekalá soutěž

- svým jednáním naplňuje společnost znaky nekalosoutěžního jednání dle §44/2 písm.i) ObchZ
- je však nutné najít jiného soutěžitele, který by mohl vystupovat jako poškozený, kterému by svědčilo právo dle § 53 ObchZ
- **anebo** bychom mohli uvažovat v intencích § 54 ObchZ:

Právo, aby se rušitel protiprávního jednání zdržel a aby odstranil závadný stav, může mimo případy uvedené v § 48 až 51 uplatnit též právnická osoba oprávněná hájit zájmy soutěžitelů nebo spotřebitelů.

-> extenzivním výkladem dovodit aktivní žalobní legitimaci rovněž PO oprávněná hájit ekologické zájmy

Nedovolená podpora

- tím, že ČR toleruje porušování práva ze strany společnosti AM, resp. nevymáhá efektivně dodržování právních norem v oblasti životního prostředí se dopouští *nedovoleného* zvýhodňování
- pouvažujeme o aplikaci čl. 87 odst. 1 SES:

Podpory poskytované v jakékoli formě státem nebo ze státních prostředků, které narušují nebo mohou narušit hospodářskou soutěž tím, že zvýhodňují určité podniky nebo určitá odvětví výroby, jsou, pokud ovlivňují obchod mezi členskými státy, neslučitelné se společným trhem, nestanoví-li tato smlouva jinak.

Argumenty pro:

- forma, důvody a cíle podpory jsou při posuzování její oprávněnosti nedůležité
- Podpora nemusí mít aktivní formu, může jít o formu pasivní, kdy je příjemce zbavován určité povinnosti (patří sem např. obcházení veřejné soutěže)

Nutné podmínky:

- narušení soutěže nebo její hrozba
- negativní účinky na obchod mezi členskými státy (negativní účinek na národní hospodářství jiného státu)

ÚOHS vykonává v rozsahu své působnosti centrální koordinační, poradenskou, konzultační a monitorující činnost v oblasti veřejné podpory -> možnost obrátit se na Úřad a zvážit podání stížnosti Komisi...

Žaloba k ESD

- odpovědnost státu za porušování komunitárního práva, tím, že nedostatečně zajišťuje jeho vymahatelnost
- akty EU dopadající na danou problematiku:
96/61/ES (*členské státy přijmou nezbytná opatření k tomu, aby...*)

2004/35/ES , transponována do z.č. 167/2008 Sb. (*Fyzické nebo právnické osoby, dotčené škodami na životním prostředí nebo pravděpodobně dotčené osoby, nebo jsou oprávněny předložit příslušnému orgánu jakákoli vyjádření související s případy škod na životním prostředí nebo s bezprostřední hrozbou takových škod, jichž jsou si vědomy, a jsou oprávněny požadovat po příslušném orgánu, aby přijal opatření podle této směrnice.*)

+ cca 30 směrnic ES o ochraně ovzduší

- předmětem zadání nebylo zabývat se odpovědností státu, proto jsme tuto možnost dále nerozváděli

Európsky ombudsman

Podľa článku 228 Zmluvy o fungovaní Európskej únie (ďalej ako „ZFEU“) „Európsky ombudsman, volený Európskym parlamentom, je oprávnený prijímať od občanov únie alebo od fyzických či právnických osôb s bydliskom alebo zaregistrovaným sídlom v členskom štáte sťažnosti týkajúce sa prípadov nesprávneho úradného postupu inštitúcií, orgánov, úradov

alebo agentúr Únie s výnimkou Súdneho dvora Európskej únie pri výkone jeho súdnych funkcií. Prešetruje tieto sťažnosti a podáva o nich správy.“

Inštitúciou, ktorej postup môže európsky ombudsman preskúmať je aj Európska investičná banka. Táto poskytla ArcelorMittalu pôžičku na výskum, vývoj a technologickú inováciu spojenú s procesom zlepšenia zameranú na zníženie energie, emisii, obnovovanie a recykláciu oceli, oceľových a kovových produktov a vedľajších produktov a na vývoj nových oceľových produktov. Hoci má táto pôžička za úlohu zlepšiť technológiu ArcelorMittalu a dopad jeho činnosti na životné prostredie, obávame sa, že sa tak nestane. Zároveň si myslíme, že spoločnosť s kapitálom a ziskami ako je ArcelorMittal by mala inováciu svojich technológií financovať z vlastných prostriedkov a nie z pôžičiek na neziskovom základe. Tým, že Európska investičná banka ArcelorMittalu poskytla pôžičku, podporuje jeho aktivity, čím pravdepodobne ešte ArcelorMittal zvýši svoju výrobu a v konečnom dôsledku bude dopad na životné prostredie negatívny. Podľa nášho názoru Európska investičná banka odporuje svojmu „Statement on Environmental and Social Principles and Standards“¹⁰, keď podporuje znečisťovateľa životného prostredia, akým je ArcelorMittal. Preto by mohlo byť účinné podať sťažnosť na udelenie tejto pôžičky ArcelorMittalu u európskeho ombudsmana.

4. Európsky súd pre ľudské práva

Pred Európskym súdom pre ľudské práva (ďalej ako „ESLP“) nie je možné za porušovanie ľudských práv žalovať jednotlivcov, ale len členské štáty Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (ďalej ako „Dohovor“), z čoho vyplýva, že k ESLP nie je možné podať priamu žalobu na ArcelorMittal za jeho porušovanie ľudských práv. Zároveň však majú členské štáty pozitívnu povinnosť ochrániť svojich jednotlivcov pred zásahom do ich ľudských práv a základných slobôd od iných jednotlivcov. Štátne orgány Českej republiky sú upozorňované na zásah ArcelorMittalu do ľudských práv osôb, ktoré žijú v blízkosti jeho závodu, no neplnia svoju pozitívnu povinnosť ochrany. V súčasnosti podľa našich informácií prebiehajú súdne procesy na vnútroštátnej úrovni. Pokiaľ pri týchto nebude uznaný zásah práv jednotlivcov bývajúcich v blízkosti závodu ArcelorMittal, môže byť Česká republika žalovaná pred ESLP za zlyhanie v plnení si povinnosti ochrániť jednotlivcov pred zásahom do ich práv od iného jednotlivca. Domnievame sa, že pokiaľ by bola Česká republika uznaná vinnou z porušenia svojich povinností, začala by kontrolovať a sankcionovať dodržiavanie emisných limitov ArcelorMittalom, čím by bol ArcelorMittal nútený zmeniť svoju politiku prístupu k životnému prostrediu.

Dohovor neobsahuje priamo zakotvené právo na čisté životné prostredie. Je však možné odvolávať sa buď na článok 1 Dodatkového protokolu č. 1 k Dohovoru (ochrana vlastníctva) alebo na článok 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie rodinného a súkromného života), ktorý sa využíva v prípadoch znečistenia životného prostredia častejšie. ESLP

---

¹⁰ http://www.eib.org/attachments/strategies/eib_statement_esps_en.pdf

v podobných prípadoch López Ostra proti Španielsku¹¹, či Guerra a iní proti Taliansku¹², kedy štát nestíhal porušenie jeho vnútroštátnych noriem, uznal porušenie článku 8 Dohovoru. Zároveň však v prípade Kyrtatos proti Grécku¹³ konštatoval, že pre uznanie porušenia článku 8 Dohovoru musí znečistenie životného prostredia ovplyvniť súkromný a rodinný život alebo obydlie jednotlivca a nepostačuje iba všeobecné zhoršenie životného prostredia, pretože to ako porušenie ľudských práv v Dohovore zakotvené nie je. Preto by bolo v prípade žaloby pred ESĽP potrebné dokázať zásah do rodinného a súkromného života.

---

¹¹ Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 9. decembra 1994, López Ostra proti Španielsku, sťažnosť č. 16798/90.

¹² Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 19. februára 1998, Guerra a iní proti Taliansku, sťažnosť č. 14967/89.

¹³ Ods. 52, Rozsudok Európskeho súdu pre ľudské práva z 22. mája 2003, Kyrtatos proti Grécku, sťažnosť č. 41666/98.